

הערכת מיזמים חברתיים במועצות האזוריות

תקציר מנהלים
מוגש על ידי 'מכלול'
יחידת הערכה ומחקר
קרן שלם

מכלול - יחידת הערכה ומחקר
קרן שלם לפיתוח שירותים לאדם עם
מוגבלות שכלית התפתחותית
ברשויות המקומיות

חוקרת ראשית: ד"ר עדי לוי-ורד
רכזת מחקר: גב' נגה חן

תוכנית הערכה נבנתה בשיתוף עם:

- ריבה מוסקל, מנכ"ל, קרן שלם.
- עו"ס מיקי כהן, סמנכ"לית פרויקטים, קרן שלם
- עו"ס אנווה רצון, פיתוח קהילתי וארגוני
- שרון גנות, מנהלת ידע ושותפויות, קרן שלם
- ויויאן אזרן, מנהלת אגף בכיר קהילה, מינהל מוגבלויות, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים
- אתי גפן, מנהלת אגף קהילה ורווחה, מועצה אזורית עמק יזרעאל
- רינת חכים, מנהלת תחום חברה וקהילה, מרכז המועצות האזוריות

ינואר 2020

תקציר מחקר ההערכה

בשנת תשע"ח פרסמה קרן שלם קול קורא לפיתוח מיזמים חברתיים במועצות האזוריות. בעקבות פנייה, ובליוי של פרויקטורית מקרן שלם, פותחו 8 מיזמים חברתיים יחודיים במועצות האזוריות. מטרת ההערכה הנוכחית היא ללמוד על המנגנון העומד בבסיס הוצאת מיזמים חברתיים לאוכלוסייה עם מש"ה במועצות האזוריות, כמו גם ללמוד על מידת ההצלחה ותרומתם של המיזמים החברתיים שהחלו לפעול. במחקר הערכה זה השתתפו 8 המועצות האזוריות אשר פיתחו מיזמים, כאשר ב- 5 מהמועצות הוערכו בנוסף למנהלי המיזמים (שוראיינו טלפונית) גם 29 מהמשתתפים עם מוגבלות, 17 מהמשתתפים ללא מוגבלות, 29 בני משפחה לאנשים עם מוגבלות, ו- 51 מהמדריכים שפעלו במסגרת המיזמים (באמצעות שאלונים מובנים). כמו כן, רואיינו 7 מתוך 11 נציגי המועצות האזוריות שהתעניינו בקול הקורא אך לבסוף לא פיתחו מיזמים. כמו כן, הוערכו (באמצעות סקר מקוון) 17 נציגי מועצות אזוריות אשר כלל לא נענו לקול הקורא שהפיצה קרן שלם. להלן ממצאי המחקר העיקריים:

הערכת המיזמים בעיני המשתתפים ומשפחותיהם

משתתפים עם מוגבלות (מש"ה+מוגבלויות אחרות)

- מתוך 26 משיבים עם מוגבלות, 80% הביעו רצון שהפעילות תשלב גם אנשים ללא מוגבלות. 12% התלבטו/לא ידעו ו- 8% בלבד (2 משיבים) ציינו שהיו רוצים שיגיעו לפעילות רק אנשים כמוהם.
- כשנשאלו המשתתפים עם מוגבלות, האם הם חושבים שכדאי לעוד אנשים לבוא לפעילות זו? מתוך 28 משיבים, 93% השיבו ש'כן' ואילו 2 משיבים בלבד השיבו ש'לא'. סיבות המשיבים לכך שכדאי לבוא לפעילות עסקו בהנאה ותרומת הפעילות, בכך שכל שיבואו אנשים ההנאה והעניין יגדלו ובכך שהפעילות מהווה הזדמנות להכיר אנשים חדשים.

משתתפים ללא מוגבלות

- בקרוב 17 המשיבים ללא מוגבלות, נמצאה שביעות רצון רבה מהפעילות במיזמים, וכן שביעות רצון רבה מאוד מצוות ההדרכה שהפעיל את המיזמים.
- עמדותיהם של המשתתפים ללא מוגבלות בהיגדים שעסקו בנושא השילוב (עם אנשים עם מוגבלות) היו חיוביות, והממצאים אף הראו על תרומת הפעילות לשינוי חיובי שחל בעמדותיהם. המשיבים ציינו כי: א. המיזמים כתורמים במידה רבה הן למשתתפים עם מוגבלות והן למשתתפים ללא מוגבלות, ב. הפרויקטים הצליחו לגרום לשילובם של אנשים עם מוגבלות בחברה, ג. חשוב שיהיו עוד פרויקטים המשלבים אנשים עם מוגבלות בקהילה, ו- ד. מרביתם ציינו כי הופתעו במידה רבה מאוד ממסוגלותם העצמית של האנשים עם מוגבלות.

- על אף העמדות החיוביות שהביעו ביחס לשילוב, כשנשאלו המשתתפים ללא מוגבלות האם היו מעדיפים אילו היו מפרידים במהלך הפעילות בין האנשים עם מוגבלות לאנשים ללא מוגבלות, 65% מהם השיבו ש'כן'.

משפחות המשתתפים עם מוגבלות

- שביעות הרצון של בני המשפחה מהמיזמים בהם לקחו חלק בני משפחותיהם, וכן מצוות ההדרכה בפעילויות - היתה גבוהה עד גבוהה מאוד.
- במקביל, עמדתם של בני המשפחה בנוגע לשילוב משתתפים עם ובלי מוגבלות – היתה חיובית מאוד. הם אף הביעו את הסכמתם עם ההיגד לפיו הם סבורים כי חל שינוי בעמדותיהם של המשתתפים ללא מוגבלות כלפי המשתתפים עם המוגבלות, בזכות השילוב במיזמים.

הערכת המיזמים בעיני המדריכים/מלווים

- תרומתם וייחודיותם של המיזמים בעיני המדריכים שליוו את הפעילויות נגעו בתרומה משמעותית לחניכים מבחינת: יצירת קשרים ותחושת שייכות חברתית, קבלת מקום ויחס אישי מהמדריך ומהקבוצה, רכישת כלים חברתיים ורגשיים, פיתוח תחושת המסוגלות העצמית, ועוד. כמו כן, התייחסו לתרומת הפעילות בהקשר של שילוב אנשים עם מוגבלות בחברה מה שהביא את הקהילה להעניק להם יחס שווה, איפשר להם להרגיש את משמעות הנותנה וההעצמתם מתוך כך. המדריכים התייחסו לתרומת הפעילות גם למשפחות המשתתפים עם המוגבלות, בכך שבזמן הפעילות יכלו המשפחות לעסוק בעניינים אחרים שאינם קשורים לבן המשפחה עם המוגבלות.

הערכת המיזמים בעיני מנהלי הפרויקטים

- מנהלי המיזמים ציינו כי יצירת השילוב במיזמים הביא הן להעצמת המשתתפים, הן להעצמת המדריכים שליוו אותם והן ליצירת קשרים בינאישיים בתוך הקהילה.
- לתפיסתם, השילוב הביא להעלאת המודעות לאוכלוסייה עם מוגבלות והפחתת הסטיגמה כלפיה. במקביל לכך, נראה כי השילוב הפחית את החשש של אנשים עם צרכים מיוחדים ומשפחותיהם להימצא במרחב הציבורי בקהילתם.
- נקודה חשובה נוספת היא התייחסותם של מנהלי המיזמים לתרומה הניכרת למועצה עצמה ולצוותים העובדים בה. כך למשל, הם ציינו כי המיזמים הביאו להגברת השיח בנושא מודעות לאוכלוסייה עם צרכים מיוחדים, ראיית אוכלוסייה זו כחלק אינטגרלי מהקהילה והעלאת מוטיבציה להמשך עשייה עבור אוכלוסייה זו. כמו כן, פיתוח המיזמים תרם לקידום ומיצוב המועצה ומחלקת הרווחה ויצירת שיתופי פעולה חדשים גם בתוך המועצה עצמה.
- מנהלי הפרויקטים התייחסו לצרכים ולמשאבים הדרושים לפיתוח והנעת המיזמים, כגון: משאבים תקציביים ומשאבי כוח אדם (רכז מפעיל, עו"ס מלווה וכו'), עבודה מערכתית של נותני השירותים ברשות, חיבור בין מגזרים שונים ליצירת קהילה משלבת לכל אדם,

הנגשת מרחבים ציבוריים לבעלי מוגבלויות, מקום פעילות קבוע עם ציוד מתאים ופרסום המיזם.

מועצות שהתעניינו בקול הקורא אך לא הצליחו לפתח מיזמים

- סיבות ומכשולים שצינו נציגי המועצות שלא המשיכו בתהליך פיתוח מיזם חברתי נגוע בין השאר ב: עומס משימות ולחץ זמן, חוסר במשאבי כוח אדם לקידום התהליך, חוסר במבנים מתאימים לפעילות, מספר משתתפים ייעודי מועט מאוכלוסייה עם מש"ה במועצה, מחסור בהסעות וקשיים במילוי הקול הקורא. כמו-כן הם ציינו קשיים בפיתוח מיזמים כמועצות אזוריות ולא מקומיות בשל הפיזור הגאוגרפי של יישובים במועצות מסוימות והניוד היקר, בהטרוגניות של האוכלוסייה ובעמידה בתקציב הנדרש בהיבטים שונים בתהליך פיתוח המיזם.

סיבות לאי-המענה של המועצות שלא הגיבו לקול הקורא

- מתוך 13 נציגי המועצות שלא הגיבו לקול הקורא (על אף שצינו כי קיבלו אותו), 5 ציינו כי הסיבה היא מיעוט תושבים עם מש"ה/צרכים מיוחדים במועצה, 3 ציינו כי הסיבה היא חוסר במשאבי כוח אדם לתחום זה (ברשות), 2 ציינו כי הייתה אי-התאמה באותו המועד לתוכנית העבודה, 2 נמצאים כבר בתהליך קבלת סיוע אחר ונציג אחד הסביר כי נתקלו בקושי באיסוף הנתונים ותהליך המיפוי המסודר לו נדרשו במסגרת הקול הקורא.
- כמעט כל נציגי מועצות אלו טענו כי על אף שלא הגיבו לקול הקורא בשנת תשע"ח, הם כן ישמחו לקבל בעתיד קולות קוראים נוספים למיזמים חברתיים. עם זאת, 5 מהם ציינו כי היו רוצים לקבל בעתיד סיוע בפיתוח מיזמים בראייה רב-נכסית.

סיכום והמלצות

מתוך הממצאים הכמותיים והאיכותניים המוצגים בדו"ח הערכה זה, ניתן ללמוד על תרומה משמעותית למיזמים החברתיים עבור קהלים שונים ומגוונים – למשתתפים עצמם, לבני המשפחה, למדריכים שליוו את הפעילויות, לקהילה, ואף למועצה האיזורית (לצוות המועצה ולתיג המועצה). כמו כן, שביעות הרצון של הקהלים השונים אשר לקחו חלק במיזמים היתה גבוהה במרבית המדדים שהוערכו, ובכל המיזמים. עוצמתם של ממצאים אלו אף עולה בהתחשב בכך שמדובר על מיזמים חדשים וייחודיים שפותחו מהיסוד, מה שלרוב לוקח זמן עד ל"התייצבות" מיזמים שכאלו. כלומר, על אף ראשוניותם של המיזמים – נצפתה שביעות רצון ותרומה גבוהה בעיני כל מי שלקח בהם חלק.

הממצאים מצביעים על הכוח והתרומה של השילוב – הן לאוכלוסייה עם מוגבלות והן לאוכלוסייה ללא מוגבלות ולקהילה עצמה – הן בהיבט של המודעות, הן בהיבט של הנתינה/קבלה, הן בשינוי תפיסתי וסטיגמתי כלפי האוכלוסייה עם מוגבלות, והן באפשרות של האוכלוסייה עם המוגבלות להרגיש חופשיים ובטוחים גם במרחב הקהילתי.

ממצא חשוב נוסף מצביע על תרומה עקיפה של המיזמים למועצות האזוריות עצמן, הן מבחינת השיח בצוותים בתוך המועצה (שיתופי פעולה, יצירת שיח משמעותי, העלאת המוטיבציה שלהם לעסוק בנושא ואף לפתח מיזמים נוספים לאוכלוסייה עם צרכים מיוחדים ואף לאוכלוסיות נוספות כגון גיל הזהב), והן מבחינת מיצוב המועצות. הערכה זו מאפשרת ללמוד על הצרכים, החסמים, הקשיים והאתגרים שליוו את פיתוח המיזמים, כמו גם על אופן ההתמודדות של המועצות עם האתגרים – כך שניתן יהיה בעתיד להשתמש בידע זה לטובת פיתוח מיזמים חדשים.

המלצות:

- ✓ הכנת מסמך עקרונות/רעיונות/המלצות להקמה והנעה של מיזם חברתי במועצות האזוריות. זאת מתוך התובנות שניתנו על ידי מנהלי הפרויקטים השונים במהלך ההערכה זו ועבור מועצות אשר יתעניינו בפיתוח מיזמים בעתיד.
- ✓ הצגת הממצאים בכנס מנכ"לי מועצות אזוריות וכן בכנס ראשי מועצות אזוריות.
- ✓ הפצת תקציר המנהלים של הערכה זו לכל ראשי המועצות האזוריות, מנכ"לי מועצות אזוריות ומנהלי אגפי רווחה.
- ✓ הצגת ממצאי ההערכה בקרב מפקחי הקהילה של מינהל מוגבלויות.